UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Huumausaineen käyttörikossäännöksen hyväksyttävyys perustuslaillisesta näkökulmasta

Melander, Sakari

Nuotio, Kimmo; Simojoki, Kaarlo; Yli-Hemminki, Esko

2023

http://hdl.handle.net/10138/571567

Melander, S 2023, Huumausaineen käyttörikossäännöksen hyväksyttävyys perustuslaillisesta näkökulmasta. julkaisussa K Nuotio, K Simojoki & E Yli-Hemminki (toim), Parempaa päihdepolitiikkaa : Rangaistuksista hoidon poluille. Gaudeamus, Sivut 113-132.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

HUUMAUSAINEEN KÄYTTÖRIKOSSÄÄNNÖKSEN HYVÄKSYTTÄVYYS PERUSTUSLAILLISESTA NÄKÖKULMASTA

Sakari Melander

Huumausaineiden käyttö on Suomessa rangaistavaa, rikoslain (39/1889) 50 luvun 2 a §:ssä tarkoitettuna huumausaineen käyttörikoksena. Saman säännöksen mukaan rangaistavaa on myös vähäisen huumausainemäärän hallussapito omaa käyttöä varten tai tällaisen vähäisen määrän hankkimisen yrittäminen.

Tietyn teon säätäminen rangaistavaksi merkitsee voimakkainta julkisen vallan lainsäädännöllisesti toteuttamaa paheksunnan ilmaisua tiettyä toimintaa kohtaan. Rikosoikeudellisen järjestelmän keinoin puututaan yksilön vapauspiiriin tavalla, jossa häntä sakkorangaistuksella uhataan omaisuuden tai vankeusrangaistuksella vapauden menettämisellä. Lisäksi yksittäiset rikossäännökset eli kriminalisoinnit saattavat merkitä suoraa yksilön oikeuden rajoittamista.

Rikosoikeudellista lainsäädäntöä ei voida sen yksilön oikeuksiin puuttuvan luonteen vuoksi säätää milloin hyvänsä ja riippumatta rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvista oikeudellisista rajoitteista. Rikosoikeustieteessä ja kriminaalipolitiikassa näitä rajoituksia on rakennettu niin sanottujen kriminalisointiperiaatteiden muodossa. Kriminalisointiperiaatteet voidaan määritellä rikoslainsäätäjään kohdistuviksi velvoitteiksi, joiden asettamien edellytysten tulee täyttyä, jotta rikosoikeudellinen lainsäädäntö olisi hyväksyttävää.[1] Näiden periaatteiden ilmentämä perinteinen lähtökohta on ollut, että rikosoikeutta tulee käyttää viimesijaisena keinona puuttua yhteiskunnallisesti ei-toivottavaan ja moitittavaan käyttäytymiseen. Rikosoikeudessa onkin vakiintuneesti puhuttu rikosoikeudesta *ultima rationa*.[2] Lainsäädännössä tietyn teon rangaistavaksi säätämistä on kuitenkin melko usein käytetty keinona

ei-toivottavaan käyttäytymiseen puuttumisessa, vaikka *ultima ratio* -periaate muuta edellyttäisi. Huumausaineiden käytön rangaistavuus on yksi esimerkki siitä, että rikosoikeudellisten keinojen käytön viimesijaisuuteen ei aina edes pyritä, vaikka vakiintuneet rikosoikeudelliset periaatteet sitä edellyttäisivät.

Rikosoikeudellisen lainsäädännön hyväksyttävyys

Nykyisin rikosoikeudellisen lainsäädännön sallittavuutta tarkastellaan ennen muuta valtiosääntöoikeudellisista lähtökohdista käsin. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on muotoiltu useita rikosoikeudellisen lainsäädäntöön kohdistuvia valtiosääntöoikeudellisia edellytyksiä, joiden on täytyttävä, jotta tietyn teon rangaistavaksi säätäminen tai rikosoikeudellinen lainsäädäntö muuten on mahdollista ja sallittua.[3] Nykyisin on melko tavallista, että eduskunnan käsiteltävänä olevia rikosoikeudellisia lainsäädäntöhankkeita tarkastellaan myös valtiosääntöoikeudellisista rikoslainsäädäntöön kohdistuvista rajoitteista käsin eduskunnan perustuslakivaliokunnassa. Näiden perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä johdettujen rikosoikeudellisen lainsäädännön hyväksyttävyyttä koskevien edellytysten on täytyttävä, jotta tietty teko voidaan säätää rangaistavaksi.

Huumausaineiden käyttö on jäljempänä tarkemmin käsiteltävin tavoin säädetty rangaistavaksi Suomessa 1960-luvulla. Tuolloin rikosoikeudellisen lainsäädännön hyväksyttävyyttä ei kattavasti tarkasteltu niin kriminalisointiperiaatteiden kuin rikoslainsäädäntöön suhteutettujen perusoikeuksien rajoitusedellytysten näkökulmasta. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan huumausaineiden käytön rangaistavuuden perusteltavuutta rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvien edellä mainittujen rajoitteiden kannalta. Tutkimuskysymyksenä toisin sanoen on, olisiko huumausaineiden käytön rangaistavuus rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvien oikeudellisen rajoitteiden vuoksi mahdollinen, jos käyttö pyrittäisiin säätämään rangaistavaksi nyt. Tarkastelun pääpaino on huumausaineiden käytön rangaistavuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa. Tässä suhteessa kirjoitus eroaa tämän teoksen sisältämistä Tatu Hyttisen ja Esko Yli-Hemmingin kirjoituksista, joiden kysymyksenasettelussa on rikosoikeudellisesti samankaltaisuutta tämän kirjoituksen kysymyksenasettelun kanssa, mutta jotka eivät niinkään keskity huumausaineiden käytön rangaistavuuden valtiosääntöoikeudellisen hyväksyttävyyden arviointiin.

Tutkimuskysymys on oleellinen, koska rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvien oikeudellisten vaatimusten merkitys ei ole riippuvainen siitä, milloin tietty teko on säädetty rangaistavaksi. On selvää, että jos tietty voimassa olevaan rikoslainsäädäntöön sisältyvä rangaistavaksi säädetty teko ei täytä rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvien oikeudellisten rajoitteiden asettamia vaatimuksia, teko olisi dekriminalisoitava. Kirjoituksessa omaksuttu näkökulma on lainsäädäntöteoreettinen tai tarkemmin sanottuna kriminalisointiteoreettinen eli kirjoituksessa pyritään arvioimaan tietyn rikossäännöksen – huumausaineen käyttörikoksen – hyväksyttävyyttä lainsäätäjään kohdistuvien oikeudellisen rajoitteiden näkökulmasta. Näkökulma on myös Suomen lainsäädäntöprosessissa kehittyneisiin rajoitteisiin keskittyvä, minkä vuoksi kirjoituksessa ei esimerkiksi tarkastella huumausaineiden käytön kriminalisointiin liittyviä oikeudellista holhoamista eli paternalismia koskevia rikosoikeusteoreettisia näkemyksiä.[4]

Huumausaineiden käytön rangaistavuus Suomessa

Huumausaineiden käytön rangaistavuus on ollut Suomessa kiistanalainen kysymys 1960-luvulta lähtien.[5] Huumausaineiden käyttö on ollut Suomessa rangaistavaa vuodesta 1966 lukien. Asiasta säädettiin tuolloisen huumausaineasetuksen (514/1966) 2 §:ssä, jossa kiellettiin huumausaineen tuotanto, valmistus, maahantuonti, maastavienti, jakelu, kauppa, käyttö ja hallussapito muihin kuin lääkinnällisiin ja tieteellisiin tarkoituksiin. Varsinainen rangaistusuhka sen sijaan säädettiin tuolloisen huumausainelain (572/1956) 3 §:ssä, jonka mukaan mainitun lain tai sen nojalla annettujen asetusten rikkomisesta voitiin tuomita sakkoon tai vankeusrangaistukseen. Enimmäisrangaistukseksi voitiin tuomita neljä vuotta vankeutta.[6] Huumausaineiden käytön rangaistavuus liittyi YK:n vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen (SopS 43/1965), vaikka sopimus ei sisällä nimenomaista huumausaineen käytön rangaistavuutta koskevaa velvoitetta.[7]

1960-luvun loppupuolelle tultaessa huumausaineita koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin kokonaisuudessaan ja tuossa yhteydessä arvioitavaksi tuli myös huumausaineiden käytön rangaistavuus. Vuonna 1969 mietintönsä jättänyt huumausainekomitea päätyi mietinnössään ehdottamaan huumausaineiden käytön rangaistavuuden säilyttämistä. Komitean enemmistö perusteli kantaansa käytön rangaistavuuden puolesta ja vastaan puhuvia seikkoja koskevalla kokonaisarvioinnilla. Keskeisenä

perusteena rangaistavuuden säilyttämisen puolesta komitean enemmistö viittasi siihen, että käytön rangaistavuudesta luopuminen olisi ilmentänyt hyväksyvää suhtautumista huumausaineiden käyttöön, minkä enemmistö katsoi lisäävän muuta huumausainerikollisuutta.[8] Eriävän mielipiteen mietintöön jättänyt komitean jäsen sen sijaan katsoi, että käyttöä ei tullut säätää rangaistavaksi. Hän perusteli näkemystään muun ohessa sillä, että käytön kriminalisointi saattaisi heikentää huumeriippuvuudesta kärsivien halukkuutta hakeutua hoitoon, sekä sillä, että vuoden 1961 huumausaineyleissopimus ei käytön kriminalisointiin velvoita eivätkä vertailumaiden tiedot rangaistavuutta myöskään perustelleet.[9]

Vuonna 1970 annetussa huumausainelakia koskeneessa hallituksen esityksessä ei kuitenkaan esitetty huumausaineiden käytön säätämistä rangaistavaksi teoksi. Esityksessä katsottiin, että rikosoikeudellisilla keinoilla ei voida vaikuttaa päihderiippuvuuteen, minkä lisäksi käytön rankaisemisesta luopumisen katsottiin edistävän käyttäjien hakeutumista hoitoon. Esityksessä nimenomaisesti katsottiin, että huumausaineiden väärinkäytöstä aiheutuvien vahinkojen ja haittojen ehkäisemisessä on käytettävä siihen paremmin sopivia hoidollisia toimenpiteitä eikä rikosoikeudellisia seuraamuksia.[10] Eduskunnan lakivaliokunta päätyi kuitenkin äänin 9–6 puoltamaan huumausaineiden käytön säätämistä rangaistavaksi.[11] Eduskunnan talousvaliokunta taas päätyi äänin 12–3 puoltamaan hallituksen esityksessä ehdotettua eli käytön dekriminalisointia.[12] Myös suuressa valiokunnassa asiasta äänestettiin. Äänet jakautuivat tasan ja asia jouduttiin ratkaisemaan arvalla. Asiakohdassa nostettu arpa oli käytön kriminalisointia koskenutta ehdotusta puoltava, minkä vuoksi suuri valiokunta päätyi ehdottamaan täysistunnolle huumausaineiden käytön kriminalisointia.[13] Eduskunnan täysistunnossa huumausaineiden käytön rangaistavuus lopulta hyväksyttiin äänin 92–80, joskin asiasta käytiin pitkä ja monipolvinen keskustelu.[14]

Huumausainerikoksia koskevat säännökset siirrettiin huumausainelaista rikoslakiin 1990-luvun alussa. Rikoslakiprojektin vuonna 1991 valmistuneessa ehdotuksessa huumausainerikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi huumausaineiden käytön rangaistavuutta puoltavien perusteiden nähtiin olevan dekriminalisointia puoltavia perusteita painavampia.[15] Huumausaineiden käyttöä pidettiin kuitenkin moitittavuudeltaan niin vähäisenä, että ehdotuksessa omaksutun kannan mukaan se olisi aina tullut arvioitavaksi sakonuhkaisena huumausainerikkomuksena.[16] Vuonna 1992 annetussa huumausainerikoksia koskevassa hallituksen esityksessä arvioitiin melko suppeasti käytön rangaistavuutta puoltaneita ja vastustaneita näkemyksiä sekä päädyttiin suhteellisen yksioikoisesti ja

ilman tarkempia perusteluita toteamaan, että ”käytön rangaistavuutta puoltavat perusteet ovat sitä vastaan puhuvia selvästi painavampia”.[17] On myös huomattava, että hallituksen esityksessä ei päädytty puoltamaan rikoslakiprojektin ehdotuksen sisältämää ehdotusta siitä, että huumausaineen käyttö olisi tullut aina rangaistavaksi vain sakonuhkaisena rikkomusluonteisena tekona. Hallituksen esityksessä ehdotettiin – sittemmin eduskunnan hyväksymää – mallia, jossa huumausaineiden käytöstä rangaistaan huumausainerikosta koskevan säännöksen perusteella ja jossa säännöksen rangaistusmaksimi on kaksi vuotta vankeutta.

Myös eduskunnan lakivaliokunta päätyi puoltamaan käytön kriminalisointia. Lakivaliokunnan mukaan johdonmukaisesti noudatetulla tiukalla huumausainepolitiikalla oli ollut myönteisiä vaikutuksia huumausainetilanteeseen, minkä lisäksi se piti tärkeänä osoittaa, että yhteiskunta ei hyväksy huumausaineiden käyttöä.[18] Lakivaliokunnan asiaa koskevat perustelut olivat sävyltään suhteellisen moralistisia.

Seuraavan kerran huumausaineiden käyttöä koskevaa sääntelyä uudistettiin 2000-luvun alussa, kun huumausaineiden käytön rangaistavuus erotettiin omaksi ja nykyisin edelleen voimassa olevaksi huumausaineiden käyttörikosta koskevaksi rikoslain 50 luvun 2 a §:ksi. Tuossa yhteydessä ei asiallisesti keskusteltu huumausaineiden käytön dekriminalisoinnista, vaan käyttörikosuudistuksen tavoitteet olivat pikemmin prosessiekonomiset. Lisäksi tarkoituksena oli yhtenäistää asiaan liittyvää käytäntöä toimenpiteistä luopumisen suhteen.[19]

Viimeksi huumausaineiden käytön rangaistavuutta on arvioitu kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamista koskeneen kansalaisaloitteen (KAA 5/2020 vp) eduskuntakäsittelyn yhteydessä. Aloitteesta mietinnön antanut lakivaliokunta tai tarkemmin valiokunnan enemmistö ei puoltanut kansalaisaloitteessa ehdotettua ja korosti Suomen huumausainepoliittisten linjausten olevan suhteellisen onnistuneita. Lisäksi valiokunnan enemmistö piti voimassa olevaa huumausainerikoksia koskevaa sääntelyä, käyttörikosta koskeva säännös mukaan luettuna, asianmukaisena. Valiokunnan mietinnössä enemmistö katsoi myös, että yleinen selvitystyö huumausaineiden käytön rangaistavuuden luopumisesta ei ole tarpeellinen.[20] Valiokunnan vähemmistö sen sijaan puolsi mietintöön jätetyssä vastalauseessa suomalaista päihdepolitiikkaa koskevan laaja-alaisen kokonaisselvityksen laatimista.[21]

Kaikkiaan Suomessa asiaan liittyvien lainsäädäntöprosessien yhteydessä käyty keskustelu huumausaineiden käytön rangaistavuudesta ei ole 1970-luvun jälkeen erityisemmin edennyt. Argumentit ovat pysyneet samansuuntaisina eikä asianmukaiseen rikosoikeudellisen lainsäädännön

vaihtoehtoja koskevaan keskusteluun ole päästy. Keskustelusta jää vaikutelma, että huumausaineiden käytön moitittavuutta ja asiaa koskevien rikosoikeudellisten toimenpiteiden perusteltavuutta halutaan ylläpitää suhteellisen keinotekoisin perusteluin. On huomionarvoista, että eduskunnan lakivaliokunnan enemmistö ei vuonna 2022 ollut valmis edes puoltamaan suomalaista päihdepolitiikkaa koskevan laaja-alaisen selvityksen laatimista.

Huumausaineiden käytön rangaistavuuden valtiosääntöoikeudellinen arviointi

Kuten edellä on todettu, tietyn teon rangaistavaksi säätäminen edellyttää tiettyjen valtiosääntöoikeudellisen edellytysten täyttymistä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään suhteuttanut perusoikeusuudistuksen yhteydessä muotoilemansa perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset koskemaan rikosoikeudellista lainsäädäntöä. Näiden edellytysten tarkoituksena on varmistaa, että rikosoikeudellisen sääntelyn käyttäminen on valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttävää.

Ensinnäkin perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluva hyväksyttävyysvaatimus edellyttää, että tietyn teon rangaistavaksi säätämisen tulee perustua painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävään perusteeseen. Käytännössä kysymys on siitä, että rikossäännöksellä on oltava yhteiskunnallisesti hyväksyttävä suojelutarkoitus. Kriminalisoinnin on myös oltava oikeasuhtainen. Sen on ensinnäkin oltava välttämätön sen taustalla olevan intressin suojaamiseksi, minkä lisäksi kriminalisointi on mahdollinen vain, jos vastaava tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen rangaistavaksi säätämistä vähäisemmin puuttuvalla tavalla. Lisäksi perusoikeuden ydinalueen koskemattomuutta koskeva vaatimus edellyttää, että tämän alueen turvaamaa käyttäytymistä ei voi säätää rangaistavaksi. Perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitettu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sen sijaan edellyttää, että rangaistavaksi säätäminen toteutetaan eduskunnan säätämällä lailla tarkkarajaisesti ja täsmällisesti siten, että rikossäännöksen sanamuodon perusteella voidaan ennakoida, mikä on rangaistavaa ja kuinka ankarasti.[22]

Rikoslainsäädäntöön yleisesti kohdistuvien rajoitteiden muotoilemisen lisäksi eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä on usein arvioitu tietyn ehdotetun rikossäännöksen sallittavuutta valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta. Keskeistä on usein ollut, onko ehdotettu sääntely riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista siten, että ehdotetun

säännöksen perusteella on mahdollista ennakoida, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Tässä suhteessa valiokunnan käytännössä on esimerkiksi pidetty epäselvänä sellaista seksuaalista ahdistelua koskenutta ehdotettua säännöstä, jonka mukaan rangaistavaa olisi ollut koskettelun tai muun nimenomaisesti mainitun tekotavan lisäksi myös muulla tavoin toteutettu toiminta.[23] Valiokunnan käytännössä on saatettua myös katsoa, että tietty ehdotettu rangaistussäännös ei perustu valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttäviin perusteisiin. Esimerkiksi käsitellessään ehdotusta toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä koskevaksi rangaistussäännökseksi valiokunta katsoi, että ei ole selvää, perustuiko ehdotettu rangaistussäännös painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävään perusteeseen.[24]

Huumausaineiden käytön rangaistavuutta ei edellä esitetyn mukaisesti ole Suomessa arvioitu eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä. Asiaa koskeva rikossäännös ei näin ole läpäissyt nykyisin vakiintuneita eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä kehitettyjen perusoikeuksien rajoitusedellytysten asettamia vaatimuksia. On toki selvää, että huumausaineiden käyttöä rangaistavaksi säädettäessä näin ei voitukaan tehdä, koska rikosoikeudellisten säännösten valtiosääntöoikeudellista sallittavuutta koskeva käytäntö on kehitetty ja kehittynyt vasta myöhemmin. Vuonna 2001 säädettyä voimassa olevaa huumausaineen käyttörikosta koskevaa säännöstä ei myöskään ole säädetty eduskunnan perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Tuolloin rikosoikeudellisia lakiehdotuksia käsiteltiin nykyistä harvemmin valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta perustuslakivaliokunnassa. Tästä huolimatta on selvää, että sellaista rikossäännöstä, joka ei täytä rikossäännöksille asetettuja valtiosääntöoikeudellisia edellytyksiä, ei tulisi ylläpitää vaan tällainen säännös olisi viipymättä kumottava.

Huumausaineiden käyttö perusoikeuksien kannalta

Huumausaineiden käyttö ei luonnollisesti ole yksilön perusoikeus eikä perustuslaissa turvatuista perusoikeuksista voi johtaa yksilölle kuuluvaa oikeutta nauttia huumausaineita. On kuitenkin huomattava, että yksilön toteuttama päihdyttävien tai muuten terveyttä vahingoittavien aineiden nauttiminen on merkityksellistä tiettyjen perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien näkökulmasta. Lisäksi on huomattava, että tällaisten aineiden nauttimisen kieltämistä voidaan myös pyrkiä perustelemaan

perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien näkökulmasta, esimerkiksi yksilön terveyden edistämiseen liittyvillä näkökohdilla.

Yksilön itsemääräämisoikeutta voidaan pitää yksilön monien muiden oikeuksien käytön perusteena olevana oikeutena määrätä itsestään ja toimistaan.[25] Suomen perusoikeusjärjestelmässä itsemääräämisoikeudella on kytkös ensinnäkin perustuslain 1 §:n 2 momentissa turvattuun ihmisarvon loukkaamattomuuteen, joka on kuitenkin pikemmin yksittäisten perusoikeuksien taustalla vaikuttava arvo eikä nimenomainen perusoikeus.[26] Konkreettisemmin itsemääräämisoikeuden on katsottu kiinnittyvän perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan.[27]

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä on melko usein arvioitu tupakkalakiin (549/2016) ehdotettuja tupakointikieltoja koskevia säännöksiä, joiden valtiosääntöoikeudellisesta arvioinnista voidaan saada tiettyä johtoa siihen, miten huumeiden käyttöä tulisi valtiosääntöoikeudellisesti arvioida, vaikka tupakkatuotteet ovat aineina sallittuja ja huumausaineet kiellettyjä.[28] Olennaista tietyn aineen käytön valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta on edellä mainittu yksilön itsemääräämisoikeus, jolloin asiaa koskeva mahdollinen sääntely muodostuu merkitykselliseksi perustuslain 7 §:ssä turvatun henkilökohtaisen vapauden ja 10 §:n 1 momentissa turvatun yksityiselämän suojan näkökulmasta. Henkilökohtainen vapaus on eräänlainen yleisperusoikeus, joka suojaa yksilön fyysistä vapautta mutta myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan.[29] Yksityiselämän suoja taas merkitsee muun ohessa yksilön oikeutta elää omaa elämänsä ilman viranomaisten tai muiden tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Tähän kuuluu esimerkiksi oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan.[30]

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on aiemmassa käytännössään arvioinut muun ohessa perhepäivähoidon sisätiloihin perhepäivähoidon aikana kohdistuvaa tupakointikieltoa ja tiettyjen kulkuneuvojen sisätiloihin kohdistuvaa tupakointikieltoa, kun tilassa oleskelee alle 18-vuotias. Valiokunta päätyi pitämään viimeksi mainittua tupakointikieltoa perustuslain 7 ja 10 §:n kannalta ongelmallisena, joskin ongelmallisuus liittyi ennen muuta tupakkalain noudattamiseen perustuvaan tarkastukseen, joka olisi ulottunut yksityisauton sisätiloihin. Valiokunta päätyi pitämään tällaista toimenpidettä epäsuhtaisena sääntelyllä tavoiteltuun päämäärään nähden.[31] Perustuslakivaliokunta on arvioinut myös tupakkalakiin ehdotettua tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisöön koskenutta säännösehdotusta (nykyisen tupakkalain 79 §), joka olisi mahdollistanut

muun ohessa parveketupakoinnin kieltämisen tietyin edellytyksin. Valiokunta totesi pitävänsä mahdollisena haitallisia vaikutuksia aikaansaavan tupakoinnin kiellon säätämistä kotirauhan suojan piirissä, mutta tällaisen sääntelyn tuli täyttää erityisesti välttämättömyyttä, suhteellisuutta ja tarkkarajaisuutta koskevat vaatimukset.[32] Lisäksi perustuslakivaliokunta piti ehdotettua asuntoyhteisöjä koskenutta tupakointikieltoa verraten syvälle käyvänä puuttumisena henkilön itsemääräämisoikeuteen ja yksityiselämään.[33] Viimeksi perustuslakivaliokunta on arvioinut suljettuihin vankiloihin ehdotettua tupakoinnin täyskieltoa. Valiokunta päätyi pitämään ehdotettua täyskieltoa suhteettomana toimenpiteenä.[34]

Perustuslakivaliokunnan tupakointikieltoja koskevassa lainsäädännössä olennaista huumausaineiden käyttöön suhteutettuna on, että yksilön toteuttama oman terveytensä vaarantaminen kuuluu lähtökohtaisesti perustuslain 7 §:ssä ja 10 §:ssä turvattujen henkilökohtaisen vapauden ja yksityiselämän suojan alaan. Yksilön itsemääräämisoikeuteen näin lähtökohtaisesti kuuluu myös hänen omaa terveyttään vahingoittava toiminta. Toinen asia on, jos tästä toiminnasta aiheutuu terveyshaittoja muille. Silloin itsemääräämisoikeuteen kohdistuva rajoittaminen voi olla mahdollista, mutta on huomattava, että tällöinkään kysymys ei voi olla tietyn terveyttä vahingoittavan toiminnan kategorisesta kieltämisestä, vaan esimerkiksi ehdotetut tupakointikiellot olivat tiettyihin tiloihin rajattuja. Tästä huolimatta tietyissä edellä mainituissa tapauksissa tupakointikielto on katsottu yksilön itsemääräämisoikeuteen liiallisesti puuttuvaksi toimenpiteeksi.

On huomattava, että huumausaineiden käyttäminen ei sinänsä ole täysin rinnastettavissa tupakointiin, vaikka molemmissa on kysymys oman terveyden vaarantamisesta. Tupakkatuotteet kun ovat lähtökohtaisesti täysin sallittuja sekä laillisesti vapaasti hankittavia, nuuskaa ja tiettyjä muita tupakkatuotteita lukuun ottamatta.[35] Tällä seikalla on merkitystä arvioitaessa huumausaineiden käytön mahdollista rangaistavuutta valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta, mutta se ei kuitenkaan merkitse, että huumausaineiden käytöstä rankaiseminen olisi valtiosääntöoikeudellisesti jo tällä perusteella mahdollista. On sinänsä ajateltavissa, että huumausaineiden käytön rangaistavuutta samoin kuin muun yksilön oman terveyden vaarantamista koskevan toiminnan kieltämistä voitaisiin pyrkiä perustelemaan perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitetuilla väestön terveyden edistämiseen liittyvillä näkökohdilla. Toisaalta jäljempänä tarkemmin selostetun mukaisesti tekijän itsensä suojaamista rangaistuksen uhalla ei ole pidetty riittävänä perusteena rikosoikeudelliselle sääntelylle.[36] Koska oman terveytensä vahingoittamisella ja päihdyttävien

aineiden nauttimisella voi edellä esitetyn mukaisesti katsoa olevan merkitystä yksilön itsemääräämisoikeuden eli yksilön vapauden ja yksityiselämän suojan näkökulmasta, huumausaineiden käytön kriminalisointia onkin lähemmin tarkasteltava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta.

Kriminalisoinnin hyväksyttävyys

Rikosoikeudellisen lainsäädännön suhteen perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin lukeutuva hyväksyttävyysvaatimus edellyttää, että kriminalisoinnille on oltava esitettävissä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.[37] Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä tiettyjen rikossäännösten on katsottu tukeutuvan perustuslain perusoikeussäännöksiin palautuviin perusteisiin, jolloin hyväksyttävyysvaatimuksen asettamien edellytysten on katsottu täyttyneen.[38] Valiokunnan käytännössä on myös katsottu, että esimerkiksi uhrien suojelu[39] sekä tiettyjen muiden heikommassa asemassa olevien ryhmien suojaaminen muodostavat hyväksyttäviä syitä tietyn teon kriminalisoimiselle.[40] Myös eri oikeushyviin liittyvien turvallisuusnäkökohtien on tietyissä tilanteissa katsottu muodostavan hyväksyttäviä perusteita tietyn teon rangaistavaksi säätämiselle.[41] Kaikkiaan hyväksyttävyysvaatimuksen asettamat edellytykset ovat eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännössä täyttyneet melko usein, joskin on huomattava, että rikoslainsäädännölle tulee aina esittää hyväksyttäviä perusteita ja näiden perusteet on myös ehdotetun sääntelyn todellisia tavoitteita vastaavasti tuotava avoimesti esille.[42]

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytännöstä ei löydy erityisen useita esimerkkejä tilanteista, joissa rikosoikeudellisen lainsäädännön ei ole katsottu perustuvan painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävään perusteeseen. Esimerkkinä voidaan kuitenkin mainita, että valtiontalouden sopeutustoimia ei voitu pitää hyväksyttävänä perusteena rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään ehdotetuille muutoksille. Kysymys oli päiväsakon rahamäärän kaksinkertaistamista koskeneesta ehdotuksesta, jota perusteltiin yksinomaan valtiontalouden kohentamistoimenpiteillä.[43]

Toisena esimerkkinä voidaan mainita ehdotetun toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä koskevan rikossäännöksen valtiosääntöoikeudellinen arviointi. Ehdotusta oli perusteltu sillä, että alkoholin myynti alaikäiselle on kielletty ja että myyntikiellon rikkomisesta säädetyt

lupaan kohdistuvat seuraamukset elinkeinonharjoittajille muodostuvat kohtuuttomiksi, jos lainsäädännössä ei samalla kielletä elinkeinonharjoittajaan kohdistuvaa erehdyttämistä, joka toteutetaan käyttämällä toisen henkilöllisyystodistusta. Lisäksi teon rangaistavaksi säätämistä perusteltiin alaikäisten suojeluun liittyvillä näkökohdilla.[44] Eduskunnan perustuslakivaliokunta kuitenkin suhtautui esitettyihin perusteluihin epäilevästi eikä pitänyt selvänä, ilmentävätkö esitetyt perusteet sellaista painavaa yhteiskunnallista tarvetta ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää perustetta, jota rikossäännökseltä on edellytettävä, ottaen erityisesti huomioon, että ehdotettu sääntely olisi kohdistunut alaikäisiin.[45] Erityisen olennaista perustuslakivaliokunnan omaksumassa näkemyksessä on, että tekijän itsensä suojaamista rangaistuksen uhalla ei pidetty riittävänä perusteena rikosoikeudelliselle sääntelylle.[46] Tämä siitäkin huolimatta, että alkoholin myyminen alaikäiselle on lainsäädännössä kielletty.

Huumausaineisiin liittyviä rangaistussäännöksiä on Suomessa yleisesti perusteltu päihdyttävien aineiden kontrollilla, laittoman huumausainekaupan seurauksena syntyneeseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja muuhun rikollisuuteen liittyvillä kontrollinäkökohdilla sekä huumausaineiden aiheuttamien negatiivisten terveydellisten ja muiden vaikutusten minimointipyrkimyksillä.[47] Nämä yleisesti huumausaineiden rangaistavuutta koskevat näkökohdat eivät kuitenkaan yksin voi perustella huumausaineen käytön rangaistavuutta, koska huumausaineen käytön haittavaikutukset kohdistuvat käytännössä vain ainetta käyttävään henkilöön.[48] Huomiota on näin kiinnitettävä nimenomaan niihin perusteisiin, joilla käytön rangaistavuutta on pyritty perustelemaan.

Huumausaineiden käytön rangaistavuutta on sitä rangaistavaksi säädettäessä perusteltu ensinnäkin sillä, että yhteiskunta käytön rangaistavaksi säätämällä selvästi osoittaa, että huumausaineiden käyttö ei ole hyväksyttävää.[49] Samaan perusteeseen liittyen on katsottu, että huumausaineiden käytön ollessa nykyisin rangaistavaa, osittainenkin käytön rangaistavuudesta luopuminen käsitettäisiin viestiksi huumausaineiden käytön hyväksymisestä.[50] Selvää sinänsä on, että tietyn teon rangaistavaksi säätäminen merkitsee tietyn teon moitittavuuden ilmaisemista. Tietyn teon paheksuttavuudesta tai moitittavuudesta viestittäminen ei kuitenkaan ole yksin riittävä peruste teon rangaistavaksi säätämiselle, vaan rangaistavaksi säätämiselle tulee edellä esitetyn mukaisesti olla esitettävissä sellainen painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste, jota voidaan valtiosääntöoikeudellisesti pitää hyväksyttävänä. Yleisesti ottaen symboliseen rikoslainsäädäntöön, jolla

voidaan viitata joko lainsäädäntöön, jonka noudattamisen valvonta muodostuu vaikeaksi, tai lainsäädäntöön, jolla vain pyritään viestittämään tietyn teon paheksuttavuutta, on suhtauduttu niin rikosoikeudellisesti kuin valtiosääntöoikeudellisesti kielteisesti.[51] Tietyn rangaistavaksi säädetyn teon moitittavuuden tulee perustua nimenomaan esimerkiksi teon oikeushyvälle (oikeusjärjestyksen suojaama etu) aiheuttamaan vahinkoon tai vaaraan. Yksinomaan paheksunnan välittäminen ilman, että rangaistavaksi säädetty teko aidosti loukkaisi tai vaarantaisi rikosoikeudellisen järjestelmän suojelun kohteeksi valikoituvaa oikeushyvää, ei muodosta hyväksyttävää perustetta rangaistavaksi säätämiselle.

On oletettavaa, että huumausaineen käyttörikosta koskevat asiat tulevat viranomaisten tietoon usein jonkin muun asian yhteydessä. Aiemmassa huumausainerikollisuutta koskevassa tutkimuksessa on todettu, että huumausaineiden käyttö on tyypillisesti piiloon jäävää rikollisuutta. Huumausaineiden käyttörikokset tulevat ilmi esimerkiksi henkilön häiriökäyttäytymisen tai muuta rikosta koskevan rikostutkinnan yhteydessä. Toisaalta on saatettu toteuttaa myös esimerkiksi tiettyihin tilaisuuksiin kohdennettuja tehoiskuja huumausaineiden ja niiden käyttäjien paikallistamiseksi.[52] Myös eduskunnan lakivaliokunta on hiljattain todennut, että sisäministeriöltä saadun selvityksen mukaan poliisi ei merkittävästi suuntaa tai käytä työaikaa yksinomaan sellaiseen valvontaan tai tutkintaan, jossa kohteena olisi vähäinen määrä kannabista, vaan tällaiset tapaukset liittyvät yleensä tiettyyn muuhun poliisin valvonta- tai hälytystehtävään tai tutkittavana olevaan muuhun asiaan.[53] Vaikuttaa näin siltä, että huumausaineen käyttörikos on rikoksena vaikeasti tutkittava eikä sen tutkintaan ole edes tarkoitettu käyttää erityisemmin resursseja. Tässä suhteessa vaikuttaa siltä, että huumausaineen käyttörikosta koskevassa säännöksessä on kysymys myös sellaisesta symbolisesta rikosoikeudellisesta sääntelystä, jonka valvonta on vaikeaa ja jota ei erityisemmin itsenäisesti edes yritetä valvoa.

Lisäksi on huomattava, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on aiemmassa käytännössään katsonut, että tekijän itsensä suojaamiseen liittyvät näkökohdat eivät välttämättä muodosta sellaista painavaa yhteiskunnallista tarvetta ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää perustetta, jota rikosoikeudellisen sääntelyn hyväksyttävyydeltä on edellytettävä.[54] Tälle seikalle on annettava merkitystä huumausaineiden käytön kriminalisoinnin hyväksyttävyyttä kokonaisuutena arvioitaessa.

Toiseksi huumausaineiden käytön kriminalisointia on puolustettu sillä, että rikosoikeudellisen kontrollin kohdistuminen vain huumausaineiden tuotantoon olisi väärin, koska käyttäjämaiden kysyntä on mitä

suurimmassa määrin huumausaineiden tuotannon olemassaolon edellytys. Ajatuksena tässä on myös korostaa laajasti kansainvälistä velvollisuutta huumausaineiden rikosoikeudelliseen kontrolliin tavalla, joka ilmentää kontrollin jakautumista tasapuolisesti.[55] Hyväksyttävyysvaatimuksen näkökulmasta perustelu ei kuitenkaan ole vakuuttava. Rikosoikeudellisen kontrollin tietynlaiseen symmetriaan liittyvät perustelut ovat eduskunnan perustuslakivaliokunnan aiemman käytännön mukaan olleet hyväksyttävyysvaatimuksen kannalta kyseenalaisia.[56] Tietyn teon rangaistavaksi säätämistä toisen teon rangaistavuuteen vedoten ei voida pitää painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimana vaan rangaistavaksi säätämisen tulee perustua nimenomaan rangaistavaksi säädettävään tekoon kytkeytyviin perusteisiin ja hyväksyttäviin tavoitteenasetteluihin. Vaikuttaa näin selvältä, että huumausaineiden käytön rangaistavuutta ei voi perustella niillä epäoikeudenmukaisuusnäkökohdilla, jotka mahdollisesti aiheutuisivat käytön rankaisemattomuudesta tuotannon ollessa rangaistavaa.

On myös esitetty, että huumausaineiden käyttörikoksen kriminalisoinnin yhtenä perusteena olisi se, että huumausaineiden käyttäjien kautta päästäisiin helpommin muiden ja vakavampien huumausainerikosten tekijöiden jäljille. Huumausainerikoksia koskevia säännöksiä 1990-luvulla rikoslakiin sisällytettäessä perusteena käytön rangaistavuudelle muun muassa esitettiin, että käyttäjien valvonnan kautta on usein päästy selville huumausaineiden jakeluväylistä, minkä vuoksi käytön rangaistavuutta pidettiin tärkeänä muiden ja vakavampien huumausainerikosten valvonnan kannalta.[57] Perustelu on niin eettisesti kuin oikeudellisesti varsin ongelmallinen, koska se ilmentää ajatusta huumausaineiden käyttäjän välineellisestä rankaisemisesta muiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Perustuslain 1 §:n 2 momentti sisältää säännöksen ihmisarvon loukkaamattomuudesta. Sanotun lainkohdan mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden. Perinteisen ihmisarvon loukkaamattomuutta koskevan valtiosääntöoikeudellisen käsityksen mukaan kysymyksessä ei ole niinkään itsenäinen perusoikeus vaan pikemmin perustuslain arvoperustaa ilmentävä periaate, jolla on ennen muuta tulkinnallista vaikutusta yksittäisiä perusoikeuksia tulkittaessa. Tietyissä tilanteissa sillä voi olla kuitenkin myös välitöntä oikeudellista merkitystä.[58] Yksilön rankaiseminen lievästä teosta tilanteessa, jossa tavoitteena on tätä kautta saada lisäselvyyttä moitittavammista teoista, merkitsee yksilön rankaisemisen käyttämistä välineenä muihin tavoitteisiin pääsemiseksi ja on nähdäkseni melko selvästi yksilön ihmisarvon vastaista rankaisemista.

Oikeasuhtaisuus

Perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluu myös suhteellisuusvaatimus, joka rikosoikeudellisen lainsäädännön suhteen edellyttää sen arvioimista, että kriminalisointi on välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Välttämättömyyttä koskevassa arviossa on kiinnitettävä huomiota siihen, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla. Myös rangaistusseuraamuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen.[59] Rangaistusseuraamuksen ankaruuden suhteen perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti katsonut, että teosta säädetyn rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja että rangaistusjärjestelmän on kokonaisuudessaan täytettävä oikeasuhtaisuuden vaatimukset.[60]

Huumausainerikoksia koskevien säännösten yleinen tarkoitus liittyy ennen muuta päihdyttävien aineiden kontrolliin, laittoman huumausainekaupan seurauksena syntyneen järjestäytyneen ja muun rikollisuuden torjuntapyrkimyksiin sekä huumausaineiden aiheuttamien useiden negatiivisten terveydellisten ja muiden vaikutusten minimointiin.[61] Huumausainerikoksia koskeva sääntely liittyy huumausaine- ja laajemmin päihdepolitiikan toteuttamiseen, jossa käytetään luonnollisesti myös muita keinoja edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Huumausainepolitiikkaa toteutetaan eri hallinnonalojen yhteistyönä siten, että sen koordinaatiovastuu on sosiaali- ja terveysministeriöllä.[62] Rikosoikeudelliset toimenpiteet ovat näin vain yksi, joskin oikeudellisesti keskeinen osa huumausainepolitiikkaa. Toisaalta on pidetty selvänä, että huumausaineiden haittojen vähentämisessä keskeisessä asemassa ovat muun kuin rikosoikeudelliset toimenpiteet.[63]

Suhteellisuusvaatimuksen asettamien vaatimusten mukaisesti kriminalisoinnin on oltava välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Välttämättömyyttä koskevassa arviossa on kiinnitettävä huomiota siihen, onko vastaava tavoite saavutettavissa perusoikeuteen vähäisemmin puuttuvin keinoin. Oikeuskirjallisuudessa ja lainsäädäntökäytännössä suhteellisuusvaatimuksen on katsottu liittyvän myös ehdotetun rikosoikeudellisen sääntelyn aiheuttamien hyötyjen ja haittojen sekä oikeudellisten ja muiden seurannaisvaikutusten kokonaisvaltaisempaan arviointiin.[64] Huumausaineiden käytön kriminalisoinnilta edellytettävän välttämättömyyden suhteen on ensinnäkin arvioitava, onko kriminalisointi välttämätön tilanteessa, jossa jo lainvalmisteluasiakirjoissa ensisijaisena keinona huumausaineiden käytön haittojen ehkäisemisessä

mainitaan muut kuin rikosoikeudelliset keinot.[65] Tällöin voidaan nähdäkseni hyvin perustein kysyä, miten rikosoikeudelliset toimenpiteet, eli huumausaineiden käytön rangaistavuus ylipäänsä, voidaan ymmärtää välttämättömäksi toimenpiteeksi huumausaineiden käytön aiheuttamien haittojen vähentämiseksi. Jos jo lainvalmisteluasiakirjojen tasolla katsotaan, että käytön rangaistavuus ei ole ensisijainen keino huumeiden käytön haittojen ehkäisemisessä, käytön rangaistavuus ei voine olla välttämätöntä.

Toiseksi suhteellisuusvaatimuksen suhteen on arvioitava, voitaisiinko huumausaineiden käytön aiheuttamia haittoja torjua tehokkaammin rikosoikeudellista lainsäädäntöä vähäisemmin perusoikeuksiin puuttuvin keinoin. Tässä suhteessa on arvioitava erikseen niin sanottua huumausaineiden viihdekäyttöä ja päihderiippuvuuteen liittyvää huumausaineiden käyttöä. Huumausaineiden niin sanotun viihdekäytön rangaistavuus kytkeytyy ennen muuta huumausaineiden käytön paheksuttavuuteen sekä ajatukseen huumausaineiden käytön rangaistavuuden ennaltaehkäisevästä vaikutuksesta.[66] Viimeaikaiset niin jätevesi- kuin kyselytutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että huumausaineiden käyttö on 2000-luvulla lisääntynyt, osin jopa merkittävästi.[67] Vaikuttaa näin melko selvältä, että huumausaineen käyttörikoksella ei ole ollut toivottua ennaltaehkäisevää vaikutusta, vaikka käytön rangaistavuus on ennaltaehkäisevänä keinona eniten yksilön perusoikeuksiin puuttuva. Samoin selvältä vaikuttaa, että huumausaineiden käytön haittavaikutusten torjumisessa ensisijaisina keinoina tulisi käyttää esimerkiksi ennalta ehkäisevää työtä, valistusta ja varhaista puuttumista.[68] Niin sanotun viihdekäytön osalta suhteellisuusvaatimuksen asettamat edellytykset eivät näin täyty, koska kriminalisointi perusoikeuksiin eniten puuttuvana keinona on osoittautunut tehottomaksi ja koska samoihin tavoitteisiin voitaisiin päästä vähemmän perusoikeuksiin puuttuvin keinoin.

Päihderiippuvuuteen liittyvän huumausaineiden käytön suhteen vaihtoehtoisten keinojen arviointi vaikuttaa yksinkertaiselta, koska päihderiippuvuus ymmärretään nykykäsityksen mukaan sairaudeksi, josta on annettu myös Käypä hoito -suositus.[69] Jo yksin tämän perusteella on selvää, että sairauden hoitaminen rikosoikeudellisin keinoin eli huumausaineiden käyttö rangaistavaksi säätämällä ei ole oikeasuhtainen keino eikä näin täytä suhteellisuusvaatimuksen asettamia edellytyksiä. Lisäksi on huomattava, että perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on edistettävä väestön terveyttä. Säännöksellä viitataan yhtäältä sosiaali- ja terveydenhuollon ehkäisevään toimintaan ja toisaalta yhteiskunnan olosuhteiden kehittämiseen julkisen vallan eri toimintalohkoilla yleisesti

väestön terveyttä edistävään suuntaan.[70] Perustuslain 19 §:n 3 momenttiin on viitattu esimerkiksi perusteena tiettyjä paikkoja koskevien tupakointikieltojen säätämiselle.[71] On kuitenkin huomattava, että säännös sisältää julkiseen valtaan kohdistuvan velvoitteen ryhtyä eri toimintalohkoilla yleisesti väestön terveyttä edistäviin toimenpiteisiin. Jos jollakin alueella vallitsevien käytäntöjen ja voimassa olevan lainsäädännön havaitaan olevan ristiriidassa terveyden edistämistä koskevan velvoitteen kanssa, julkisen vallan on tällöin ryhdyttävä toimenpiteisiin muiden terveyttä paremmin edistävien keinojen käyttöönottamiseksi. Jo huumausainerikoksia koskevia säännöksiä rikoslakiin 1990-luvulla sisällytettäessä kiinnitettiin huomiota rikosoikeudellisten keinojen ongelmallisuuteen päihderiippuvuuden suhteen sekä siihen, että huumausaineiden käyttäjät saattavat välttää hakeutumasta hoitoon rangaistuksi tulemisen pelosta.[72] Samaan on kiinnitetty huomiota myös päihderiippuvuutta koskevassa Käypä hoito -suosituksessa.[73]

Viimeaikaisessa lääketieteellisessä tutkimuksessa huumausaineisiin liittyvät terveyshaitat on todettu merkittäviksi ja etenkin opioidien käyttöön liittyy myös merkittävää kuolleisuutta.[74] Jos on vähäisiäkin viitteitä siitä, että huumausaineiden rangaistavuus estää tai hidastaa päihderiippuvaisten hoitoon hakeutumista, käytön rangaistavuudelle ei ole asianmukaisia perusteita ja kriminalisoinnin voidaan jopa ajatella olevan perustuslain 19 §:n 3 momentin vastainen. Kun perustuslain 19 §:n 3 momentti velvoittaa julkista valtaa omaksumaan väestön terveyttä edistäviä toimintatapoja ja luopumaan tätä tavoitetta välittömästi tai välillisesti estävistä toimenpiteistä, hoitoon hakeutumisen estävästä tai hidastavasta käytön kriminalisoinnista tulisi luopua. Vähintään kriminalisoinnin hoitoon hakeutumisen estävä tai hidastava vaikutus tulisi ottaa huomioon käytön kriminalisointia koskevassa oikeasuhtaisuusarviossa, jossa jo yleisesti on selvää, että päihderiippuvuutta sairautena ei tulisi ”hoitaa” huumausaineen käyttö rangaistavaksi säätämällä.

Kokoavia näkökohtia valtiosääntöoikeuden kannalta

Edellä esitetyn perusteella vaikuttaa selvältä, että rikoslain 50 luvun 2 a §:ssä tarkoitettu huumausaineen käyttörikosta koskeva säännös ei läpäisisi niitä valtiosääntöoikeudellisia edellytyksiä, joita hyväksyttävälle rikosoikeudelliselle lainsäädännölle nykyisin asetetaan. Ensinnäkin voidaan katsoa, että huumausaineen käyttörikosta koskevalle säännökselle ei ole esitettävissä painavaa yhteiskunnallista tarvetta ja perusoikeusjärjestelmän

kannalta hyväksyttävää perustetta. Käyttörikosta koskevan säännöksen perusteena on usein esitetty, että sillä välitetään viestiä huumausaineiden käytön paheksuttavuudesta tai että käytön tulee olla rangaistavaa, koska myös monet muut huumausaineisiin liittyvät toimet ovat rangaistavia. Lisäksi on saatettu esittää, että käyttäjien avulla saadaan paljastettua vakavampia huumausainerikoksia. Perusteet ilmentävät ennen muuta ajatusta symbolisesta rikossäännöksestä samoin kuin yksilön vapauteen puuttuvasta holhoavasta kriminalisoinnista. Molempiin tapoihin käyttää rikosoikeudellista sääntelyä on valtiosääntöoikeudellisesti suhtauduttu kielteisesti. Sääntelyn taustalla ei näin näytä olevan painavaa yhteiskunnallista tarvetta ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää perustetta.

Huumausaineen käyttörikosta koskevaa säännöstä voidaan pitää myös suhteellisuusvaatimuksen vastaisena. Sekä niin sanottuun huumausaineiden viihdekäyttöön että päihderiippuvuudesta seuraavaan huumausaineiden käyttöön voidaan huomattavasti tehokkaammin puuttua perusoikeuksiin vähemmin puuttuvin keinoin kuin käyttö rangaistavaksi säätämällä. Lisäksi on huomattava, että käytön rangaistavuus vaikuttaa olevan perustuslain 19 §:n 3 momentissa säädetyn julkiseen valtaan kohdistetun väestön terveyden edistämistä koskevan velvoitteen vastainen, koska käyttörikoksella näyttää olevan hoitoon hakeutumista estävää tai viivästyttävää vaikutusta.

Huumausaineiden hallussapidon ja hankkimisen yrityksen rangaistavuus

Huumausaineen käyttörikoksesta rangaistaan myös sitä, joka omaa käyttöä varten pitää hallussaan vähäisen määrän huumausainetta. Samoin rangaistavaa on omaa käyttöä varten tapahtuva vähäisen huumausainemäärän hankkimisen yritys.[75] Säännös on tältäkin osin soveltamisalaltaan huomattavan laaja ja niin rikosoikeudellisesti kuin valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallinen.

Omaan käyttöön tapahtuvan hallussapidon, samoin kuin muun huumausaineen hallussapidon, rangaistavuus on säännöksen perustelujen mukaan tarkoitettu huomattavan laajaksi. Esitöiden mukaan rangaistavaa hallussapitoa on esimerkiksi tilanne, jossa huumausaine joutuu henkilön haltuun sattumalta, ilman että hän olisi sitä itselleen hankkinut. Tällainen tilanne voi olla käsillä, jos huumausainetta tilataan henkilön tietämättä tämän postiosoitteeseen, muta hän ei huumausaineen vastaanotettuaan

ilmoita asiasta poliisille.[76] Sääntelyn laajuutta kuvastaa myös se, että rangaistavuuden edellytyksenä ei ole huumausaineen fyysinen hallussapito. Riittävää on, että huumausaine on esimerkiksi tekijän noudettavissa.[77]

On kuitenkin huomattava, että eduskunnan perustuslakivaliokunnan vakiintuneessa rikosoikeudellisessa lausuntokäytännössä hallussapitokriminalisointeihin on suhtauduttu varauksellisesti. Valiokunta on nimenomaisesti todennut, että hallussapidon kriminalisointia on yleisesti pidettävä poikkeuksellisena.[78] Valiokunnan näkemys liittynee siihen, että tietyn sinänsä kielletyn aineen tai esineen hallussapidosta ei aiheudu minkäänlaista vahinkoa tai vaaraa yhteiskunnalle. Myös rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa hallussapitokriminalisointeihin on suhtauduttu kielteisesti, koska hallussapitokriminalisoinnit ovat perinteisesti kriminalisoinneille ja rikosoikeudelliselle vastuulle asetettavien edellytysten näkökulmasta ongelmallisia. Hallussapidon kriminalisointi ei esimerkiksi edellytä tekijän aikomusta käyttää vaarallista ainetta tai esinettä tietyllä yhteiskunnalle haitallisella tavalla. Tässä suhteessa kysymys on eräänlaisesta ”ajatuksista rankaisemisesta”, vaikka rikosoikeudellinen sääntely yleisesti tulisi kohdentamaan nimenomaan moitittaviin yhteiskunnalle tai toiselle yksilölle haittaa tai vaaraa aiheuttaviin tekoihin.[79] Hallussapidon kriminalisoinnit ovat näin siis sekä valtiosääntöoikeudellisesti että rikosoikeudellisesti ongelmallisia. Ongelmat korostuvat, kun hallussapitokriminalisointi liittyy jo muuten valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseen kriminalisointiin, jollainen huumausaineen käyttörikos edellä esitetyn mukaisesti on.

Rikoslain 50 luvun 2 a §:n nojalla rangaistaan myös omaan käyttöä varten toteutetusta huumausaineen hankkimisen yrityksestä. Esimerkiksi huumausaineen ostamisen yritys on säännöksen mukaan rangaistavaa.[80] Asiallisesti kysymys on huumausaineen hallussapidon yrityksen rangaistavaksi säätämisestä.[81] Yrityksen rangaistavaksi säätämisessä on aina kysymys rangaistavan alan laajentamista koskevasta toimenpiteestä. Rikosoikeudellisen lainsäädännön viimesijaisuutta ja näin oikeasuhtaisuutta koskevien kriminalisointiteoreettisten näkemysten mukaan rikosoikeuden viimesijaisuutta koskevan *ultima ratio* -periaatteen rikosoikeudellisen sääntelyn oikeasuhtaisuutta koskevan ulottuvuuden mukaan kaikkiin rangaistavan käyttäytymisen laajentamispyrkimyksiin on suhtauduttava varovaisesti. Tämä niin sanottu varovaisuusperiaate edellyttää, että yritysvaiheeseen kuuluvan teon kriminalisointi on aina erikseen perusteltava.[82] Erityisen ongelmallista sääntelyn oikeasuhtaisuuden näkökulmasta on, jos yrityksen rangaistavuus kytketään jo itsessään valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseen kriminalisointiin. Edellä esitetyn mukaisesti

hallussapitokriminalisointeja on valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta pidetty poikkeuksellisina. Kun huumausaineen hankkimisen yritys asiallisesti merkitsee huumausaineen hallussapidon yrityksen kriminalisointia, vaikuttaa selvältä, että huumausaineen hankkimisen eli hallussapidon yrityksen rangaistavuutta voidaan pitää suhteellisuusvaatimuksen vastaisena.

Ongelmallinen säännös

Huumausaineen käyttörikosta koskeva rikoslain 50 luvun 2 a §:n säännös on rikoslainsäädäntöön kohdistuvien perusoikeuksien rajoitusedellytysten näkökulmasta varsin ongelmallinen. Näyttää selvältä, että käyttörikoksen tueksi esitetyt perusteet eivät täytä perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan hyväksyttävyysedellytyksen asettamia vaatimuksia. Kriminalisointi ei nykykäsityksen mukaan perustuisi painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävään perusteeseen. Käytön kriminalisointia on perusteltu ennen muuta sillä, että käytön rangaistavuudesta luopuminen ilmentäisi hyväksyvää suhtautumista huumausaineen käyttämiseen. Riippumatta siitä, miten mahdollisen dekriminalisoinnin välittämä viesti tulkittaisiin, yksinomaan huumausaineiden käytön paheksuttavuutta koskevan viestin välittäminen ei ole sellainen painava yhteiskunnallinen tarve, jota hyväksyttävältä rikosoikeudelliselta sääntelyltä on voitava edellyttää. Myöskään perustelu, jonka mukaan huumausaineen käyttäjiä rankaisemalla voitaisiin saada helpommin selvitettyä moitittavampia huumausainerikoksia, ei ole eettisesti eikä oikeudellisesti kestävä. Kysymys on huumausaineiden käyttäjien välineellisestä rankaisemisesta muiden rikostorjunnallisten tavoitteiden saavuttamiseksi, mitä voidaan pitää jopa perustuslain 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen vastaisena.

Perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluva suhteellisuusvaatimus edellyttää rikosoikeudellisen lainsäädännön oikeasuhtaisuutta, mikä muun muassa tarkoittaa vaatimusta perusoikeuksiin kriminalisointia vähemmän puuttuvan keinon käyttämisestä sääntelyn tavoitteen saavuttamiseksi. Selvältä edellä esitetyn perusteella vaikuttaa, että sekä huumausaineiden niin sanottuun viihdekäyttöön kuin päihderiippuvuudesta aiheutuvaan huumausaineiden väärinkäyttöön voitaisiin rikosoikeudellista lainsäädäntöä asianmukaisemmin ja tehokkaammin puuttua ennaltaehkäisevin toimenpitein, varhaisella puutumisella sekä sosiaali- ja

terveydenhuollon keinoin. Lisäksi julkisella vallalla on perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan velvollisuus edistää väestön terveyttä, mikä merkitsee yhteiskunnan olosuhteiden kehittämistä julkisen vallan eri toimintalohkoilla yleisesti väestön terveyttä edistävään suuntaan. Tutkimustulokset sen sijaan viittaavat siihen, että huumausaineiden käyttörikosta koskeva säännös ainakin jossain määrin estää tai hidastaa päihderiippuvuudesta kärsivien hoitoon hakeutumista. Tämän vuoksi julkisen vallan olisi viipymättä kumottava käyttörikosta koskeva säännös ja ryhdyttävä muihin toimenpiteisiin päihderiippuvuuden suhteen väestön terveyden edistämiseksi.

Kokonaisuutena arvioiden vaikuttaa nähdäkseni selvältä, että huumausaineen käyttörikosta koskeva säännös ei läpäisisi rikoslainsäädäntöön suhteutettujen perusoikeuksien rajoitusedellytysten asettamia vaatimuksia. Niin ikään huumausaineen käyttörikosta koskevan säännöksen soveltamisalaa on pidettävä valtiosääntöoikeudellisesta oikeasuhtaisuusnäkökulmasta perusteettoman laajana sen kattaessa myös omaa käyttöä varten toteutetun huumausaineen hallussapidon ja hankkimisen yrityksen. Säännöksen kumoamiselle on vankat oikeudelliset perusteet, jotka tulisi ottaa huomioon myös asiaa koskevassa poliittisessa harkinnassa.

Huumausaineen käyttörikossäännöksen hyväksyttävyys perustuslaillisesta näkökulmasta

1. Määritelmästä ks. Melander 2008, 173.
2. Ultima ratio -periaate luetaan vakiintuneesti rikosoikeudellisen järjestelmän käyttöä rajoittaviin niin sanottuihin kriminalisointiperiaatteisiin. Periaatteen ydinsisältö voidaan muotoilla seuraavasti: rikosoikeudellisen järjestelmän käyttö on sallittua vain, jos käsillä ei ole toista moraalisesti hyväksyttävämpää sitä tehossaan kohtuullisissa määrin lähestyvää ja kohtuullisin kustannuksin toimeenpantavissa olevaa järjestelmää. Ks. Lappi-Seppälä 1994, 33.
3. Alun perin PeVL 23/1997 vp, 2–3.
4. Ks. esim. Feinberg 1986, 127–134.
5. Säätelyn kehityksestä ks. esim. Hakkarainen ja Nuotio tässä teoksessa. Kriminaalipoliittisesta kehityksestä ks. esim. Kainulainen ja Lahti tässä teoksessa.
6. Ks. esim. TaVM 12/1971 vp, 3/II ja Kainulainen 2009, 43.
7. Ks. esim KM 1969:B 53, 97–101; Utriainen & Hakonen 1985, 96–98; Kainulainen 2009, 44; Siro 2017, 22. Toisensuuntaisiakin näkemyksiä esitettiin. Paavo Hiltunen esitti 1970-luvulla, että yleissopimus olisi edellyttänyt kaikenlaisen huumausaineen käytön ja hallussapidon kriminalisointia. Ks. Hiltunen 1970, 92, 106; 1972, 141; Kainulainen 2009, 44, alav. 79. – Sinänsä on huomattava, että vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen 2(5)(b) artiklan mukaan sopimuspuolten tulisi kieltää huumausaineiden hallussapito ja käyttäminen muussa kuin lääketieteellisessä ja tutkimuksellisessa tarkoituksessa, jos sopimuspuolen olosuhteet ovat

sellaiset, että toimenpide on sopiva suoja kansan terveydelle ja hyvinvoinnille. Kieltoa koskeva velvoite ei näin ole ehdoton. Sopimuksen 36 artikla sisältää lisäksi nimenomaisen rangaistavaksi säätämistä koskevan velvoitteen, mutta asiaa koskevassa artiklan 1 kohdassa ei tekotapoina mainita käyttämistä eikä hallussapitoa. Lienee näin selvää, että vuoden 1961 huumausaineyleissopimus ei velvoita huumausaineen käyttämisen tai hallussapidon rangaistavaksi säätämiseen.

8. KM 1969:B 53, 146.
9. KM 1969:B 53, 208–209.
10. HE 128/1970 vp, 1/II.
11. LaVL 2/1971 vp.
12. TaVM 12/1971 vp, 3.
13. SuVM 168/1971 vp ja Suuren valiokunnan pöytäkirja 1.12.1971, asiakohta 7 §.
14. Keskustelussa esitettiin laajasti sekä käytön kriminalisointia puoltavia että sitä vastustavia kommentteja. Mielenkiintoinen on esimerkiksi edustaja Vikatmaan (kok.) seuraava kommentti (eduskunnan vuoden 1971 valtiopäivien 108. täysistunnon 2.12.1971 pöytäkirja, 3245): ”Rikoslaissa nykyisin yleisesti hyväksytyn käsityksen mukaan ei pidä kriminalisoida muita toimia kuin ne, jotka ovat vahingollisia ja haitallisia yhteisöille ja yksilölle ja jotka eivät ole sairauteen tai sellaiseen poikkeavuuteen rinnastettavissa. Huumausaineiden käyttö on useimmissa tapauksissa kai rinnastettavissa lähinnä sairauteen. On varsin tunnettua, että sairauksia ei voida kriminalisoinneilla hoitaa. On myös mielestäni jonkin verran epäloogista, että sama yhteiskunta, joka vastikään poisti juopumuksen rangaistavuuden ja sääti keskiolutlain, nyt säilyttäisi huumausaineiden käytön kriminalisoinnin.” Asian lainsäädäntöhistoriasta tarkemmin ks. Kainulainen 2009, 48–54; Siro 2017, 22–23; Putkonen-Parhi 2019, 636–637.
15. OLJ 4/1991, 15–19.
16. OLJ 4/1991, 32.
17. HE 180/1992 vp, 13/I.
18. LaVM 17/1993 vp, 2/II.
19. HE 213/2000 vp, 15. Esitystä koskeneessa lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 13/2001 vp) ei lainkaan arvioitu perusteita käytön rangaistavuuden puolesta tai vastaan.
20. LaVM 6/2022 vp, 15–16.
21. LaVM 6/2022 vp, 17.
22. Eduskunnan perustuslakivaliokunta muotoili perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset perustuslain perusoikeussäännösten uudistamista koskevaa hallituksen esitystä (HE 309/1993 vp) koskevassa mietinnössään. Ks. PeVM 25/1994 vp, 4–5. Rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön perusoikeuksien rajoitusedellytykset suhteutettiin melko pian tämän jälkeen, vuonna 1997. Ks. PeVL 23/1997 vp, 2/II. Tämän jälkeen valiokunta on antanut useita rikosoikeudellisen lainsäädännön valtiosääntöoikeudellisia rajoja koskevia lausuntoja. Yhtenä tärkeimmistä voidaan mainita PeVL 48/2017 vp, jossa (s. 8) valiokunta muun ohessa totesi, että ”perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti”.
23. Ks. PeVL 6/2014 vp, 4 ja PeVL 20/2022 vp, 16–17 kohta.
24. PeVL 48/2017 vp, 8.
25. HE 309/1993 vp, 42/I.
26. Ihmisarvon käsitteestä suomalaisessa valtiosääntöoikeudessa ks. esim. Nieminen 2005 ja Niemi 2019.
27. Ks. esim. PeVL 48/2014 vp, s. 2/II.
28. On kuitenkin huomattava, että huumausaineet ovat laissa kiellettyjä aineita vain sen vuoksi, että lainsäätäjä on päättänyt kieltää huumausaineet. Huumausaineiden

kieltämisen taustalla toki on myös useita kansainvälisiä asiaa koskevia yleissopimuksia sekä nyttemmin myös Euroopan unionin oikeutta. Ks. näistä yksityiskohtaisemmin Melander 2022, 1675–1676.

29. HE 309/1993 vp, 46/II.
30. HE 309/1993 vp, 52–53.
31. PeVL 21/2010 vp, 4/II–5/I.
32. PeVL 17/2016 vp, 3.
33. PeVL 17/2016 vp, 4.
34. PeVL 40/2020 vp, 2–4.
35. Tupakkalain 51 §:n säädetään purutupakan, nuuskan ja suussa käytettävän tupakan myyntikiellosta, 52 §:ssä eräiden nikotiinia sisältävien nesteiden myyntikiellosta ja 52 a §:ssä tupakkatuotteiden maustamiseen tarkoitettujen tuotteiden myyntikiellosta.
36. PeVL 48/2017 vp, 8.
37. PeVL 23/1997 vp, 2/II.
38. Esim. PeVL 17/2006 vp, 3/I, jossa ehdotetulle seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalle säännökselle (nykyisen rikoslain 20 luvun 8 §) katsottiin olevan useisiin perusoikeussäännöksiin palautuvia perusteita (ks. säännöksestä myös PeVL 56/2014 vp, 3/I), ja PeVL 6/2014 vp, 2, jossa seksuaalirikoksia koskevalla sääntelyllä katsotaan myös olevan useisiin perusoikeuksiin kiinnittyviä perusteita. Viimeksi valiokunta on arvioinut laajasti rikosoikeudellisen lainsäädännön hyväksyttävyyttä seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä, jolloin valiokunta katsoi, että sääntelylle on esitettävissä osin jopa perusoikeussäännöksiin välittömästi palautuva peruste. Ks. PeVL 20/2022 vp, 5–10 kohta.
39. PeVL 6/2014 vp, 2, jossa kysymys oli seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn hyväksyttävyyden arvioinnista siitä näkökulmasta, että valtiolta on perinteisesti edellytetty aktiivisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden mahdollisesti toteuttamia loukkauksia vastaan. Ks. myös PeVL 16/2013 vp, 2/I ja HE 309/1993 vp, 46/I.
40. PeVL 17/2006 vp, 3/I ja PeVL 56/2014 vp, 3/I, joissa on kysymys ihmiskaupan ja parituksen uhrin suojaamisesta seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevalla rikoslain 20 luvun 8 §:n rikossäännöksellä.
41. Ks. esim. PeVL 20/2002 vp, s6/I, jossa järjestyslain (612/2003) sisältämien kriminalisointien hyväksyttävyyden on lähtökohtaisesti katsottu täyttyvän niiden pyrkiessä edistämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Ks. myös PeVL 26/2004 vp, 2, jossa laittoman naamioitumisen (rikoslain 17 luvun 13 a §) kriminalisoinnin katsottiin perustuvan tavoitteeseen ehkäistä mielenosoituksissa ja muissa kokoontumisissa esiintyvää väkivaltaisuutta ja mellakointia.
42. Ks. tässä suhteessa PeVL 5/2009 vp, s3/I, jossa oli kysymys tuolloiseen toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annettuun lakiin (nykyinen tupakkalaki) ehdotetusta sääntelystä, jonka mukaan tietyn määrän ylittävän muiden kuin suomen- tai ruotsinkielisiä varoitusmerkintöjä sisältävien tupakkatuotteiden maahantuonti ja hallussapito olisi ollut tupakkatuoterikkomuksena rangaistavaa. Sääntelyn perusteeksi oli esitetty ensisijaisesti terveyspoliittisia syitä, mutta perustuslakivaliokunta katsoi, että esityksen perusteluista syntyi kokonaisuutena vaikutelma, jonka mukaan tosiasiallisena tarkoituksena oli rajoittaa tupakkatuotteiden maahantuontia omaan käyttöön ulkomailta.
43. PeVL 9/2016 vp, 4–6. Ks. myös PeVL 61/2014 vp, 3, jossa valiokunta oli aiemmin katsonut, että fiskaaliset tavoitteet eivät ole hyväksyttäviä syitä seuraamussääntelylle.

44. HE 100/2017 vp, 128.
45. PeVL 48/2017 vp, 8.
46. PeVL 48/2017 vp, 8.
47. HE 180/1992 vp, 3–4.
48. Tässä ei tarkastella tietyn henkilön toteuttaman huumausaineiden käytön mahdollisesti hänen lähipiirilleen aiheuttamia haitallisia vaikutuksia, koska ne eivät ole huumausaineiden käytön yleisen rangaistavaksi säätämisen suhteen merkityksellisiä.
49. HE 180/1992 vp, 12/II.
50. HE 180/1992 vp, 12/II.
51. Rikosoikeudellisesti symbolisen rikoslainsäädännön kiellosta kootusti, Melander 2008, 364–367. Valtiosääntöoikeudellisesti eduskunnan perustuslakivaliokunta on sen sijaan symbolisena rikossäännöksenä pitänyt säätelyä, joka olisi jäänyt epämääräiseksi (PeVL 29/2001 vp, 4/I), tai kriminalisointia, jota ei edes käytännössä voida valvoa (PeVL 5/2009 vp, 3/II). Edellä mainituissa lausunnoissa perustuslakivaliokunta on nimenomaisesti katsonut, että rikosoikeutta ei tule käyttää symboliseen tarkoitukseen. Yleisemmin valiokunta on todennut, että symbolisia kieltoja, joiden valvontakin on lähinnä symbolista, tulisi välttää. Ks. PeVL 17/2016 vp, 5.
52. Kainulainen 2009, 298–310.
53. LaVM 6/2022 vp, 15.
54. PeVL 48/2017 vp, 8.
55. HE 180/1992 vp, 12/II.
56. PeVL 48/2017 vp, 8.
57. HE 180/1992 vp, 12/II.
58. HE 309/1993 vp, 42/I.
59. PeVL 23/1997 vp, 2/II.
60. Esim. PeVL 16/2013 vp, 2/II, PeVL 56/2014 v p, 3/II ja PeVL 9/2016 vp, 6.
61. Esim. HE 180/1992 vp, 3–4 ja Siro 2017, 1–3.
62. Ks. esim. Valtioneuvosto 2021, 1–2.
63. LaVM 6/2022 vp, 16.
64. Ks. esim. PeVL 56/2014 vp, 3–4, jossa oikeasuhtaisuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota muun muassa säännöksen enimmäisrangaistuksen korottamiseen liittyviin rikosprosessuaalisiin ja muihin seurannaisvaikutuksiin sekä säännöksen sisältämään syyksiluettavuusvaatimukseen.
65. LaVM 6/2022 vp, 15–16.
66. Ks. esim. HE 180/1992 vp, 12/II: ”Rangaistusten ominaistehtävä on osoittaa, mitkä asiat ovat paheksuttavia ja näin yleisesti vaikuttaa kansalaismoraaliin. Myös tutkimusten mukaan rangaistavuus vaikuttaa siihen, miten huumausaineisiin suhtaudutaan, ja toimii käytön pidäkkeenä.”
67. Rönkä & Markkula 2020a, 18–36.
68. Näin myös LaVM 6/2022 vp, 16.
69. Duodecim 2022.
70. HE 309/1993 vp, 71/I.
71. PeVL 19/2006 vp, 2/I, PeVL 5/2009 vp, 2/II ja PeVL 21/2010 vp, 3/I.
72. HE 180/1992 vp, 13/I. Tuolloin käytön rangaistavuutta puoltavien perusteiden kuitenkin katsottiin olevan painavampia kuin rangaistavuutta vastaan puhuvien perusteiden. Rangaistavuuden mahdollista hoitoon hakeutumisen estävää vaikutusta ei kuitenkaan hallituksen esityksen perusteluissa perusteellisesti tarkasteltu.
73. Duodecim 2022.
74. Kauhanen & Tiihonen 2017, 34–42.
75. Muusta kuin omaa käyttöä varten tapahtuvasta huumausaineen hallussapidosta ja hankkimisen yrityksestä rangaistaan rikoslain 50 luvun 1 §:n 1 momentin 5 kohdan perusteella huumausainerikoksena.
76. HE 180/1992 vp, 21/II. Huumausainelain (373/2008) 8 §:ään sisältyy luovuttamisvelvollisuutta koskeva säännös, jonka mukaan ilman hallussapitoa koskevaa oikeutta huumausaineen haltuunsa saanut on velvollinen luovuttamaan huumausaineen viipymättä poliisille

taikka tulli- tai rajavartioviranomaisille. Säännöksen perusteluista ks. HE 216/1992 vp, 12/I.

77. HE 180/1992 vp, 21/II. Tulkinta on vahvistettu KKO:n ratkaisukäytännössä, jossa hallussapidon on katsottu täyttyneen tilanteessa, jossa huumausaine ei ole konkreettisesti tekijän hallussa, mutta hänellä on mahdollisuus käyttää aineeseen kohdistuvaa tosiasiallista määräysvaltaa. Ks. esim. KKO 2001:91, KKO 2017:88, KKO 2020:87 ja KKO 2021:80.
78. PeVL 23/1997 vp, 4/I, PeVL 13/2004 vp, 2/II, PeVL 26/2004 vp, 4/II ja PeVL 5/2009 vp, 3/II.
79. Hallussapitokriminalisointien ongelmallisuudesta ks. esim. Dubber 2001 ja Ashworth 2013.
80. HE 180/1992 vp, 22/I.
81. Näin myös Siro 2017, 116; Melander 2022, 1697.
82. Ks. Lahti 2006, 55; Melander 2008, 450.